

"El Torreó"

GREHIC

GRUP DE RECERQUES HISTÒRIQUES DE CASTELLDEFELS
www.grehic.com

Butlletí Informatiu Nº 37

ABRIL - MAIG - JUNY 2012

INDEX

Editorial	1
La restauració de la cova del rinoceront	2
Neandertals a les contrades de Castelldefels.	3
La cuina de Castelldefels	3
Els escrits d'en López Borgoñoz	4
Projecció de memòria filmada de Castelldefels	4

EDITORIAL

NOUS REPTES

Tal i com s'avançava en l'anterior número del nostre butlletí, enguany el Grup de Recerques Històriques no ha presentat cap novetat que pugués incrementar la col·lecció de llibres "Imatges de Castelldefels".

La presència del Grehic a la plaça de l'Església durant la celebració de la passada diada de Sant Jordi, però, va despertar el mateix interès que en altres ocasions. La visita de molts conciutadans a l'estand va servir per a mostrar-nos, una vegada més, la confiança en la feina feta i, alhora, per a engrescar-nos a la consecució de noves fites.

A més d'un considerable volum de vendes dels diferents llibres que el Grehic ha publicat al llarg d'aquests darrers anys, la jornada del 23 d'abril va ser gratificant perquè s'hi van establir contactes de cara a la possible edició de nous treballs. Us n'informem amb més detall a les pàgines següents.

Per part de l'entitat, a més, ja es va poder informar a qui ens preguntava que s'ha posat en marxa amb prou empenta la recuperació del llegat filmogràfic de Castelldefels.

Diversos simpatitzants del nostre grup ja han deixat a les nostres mans les seves pel·lícules, majoritàriament en els formats de 8mm i super8.

S'ha visionat aquest material i les primeres temptatives de passar les filmacions més interessants a dvd han reeixit.

El Grehic confia aquesta tasca tan delicada a un dels seus socis, fotògraf professional. Cal advertir, al mateix temps, que en el procés de projecció necessari per a fer aquests còpies hi ha un cert risc de deteriorament per a les filmacions que ha estat conservades de manera poc acurada.

Sabent que es fa tot el possible per a la devolució en perfectes condicions del material, a més de l'ofertament de la versió digital que en resulti al propietari del film cedit, alguns veïns de la ciutat ja han assegurat que ens faran arribar les seves produccions d'imatges en moviment.

Estem oberts a rebre-les i, a més, ja podem avançar que es programaran sessions per a poder compartir les sensacions que es desperten quan tornen a la vida les imatges del passat.

Allò que en el seu moment es va recollir de manera, potser, intrascendent, ara ja té un marcat caràcter "històric" com a testimoni d'uns moments que, ni que siguin propers, ens mostren els canvis que palesa la distància.

El Grehic

LA RESTAURACIÓ DE LA COVA DEL RINOCERONT

MONTSERRAT SANZ - JOAN DAURA

La cova del Rinoceront (pedrera de ca n'Aymerich) és un jaciment arqueològic del Plistocè Mitjà i Superior, amb una antiguitat d'entre 200.000 i 85.000 anys, situat al terme municipal de Castelldefels. En aquesta cavitat s'han recuperat abundants restes de fauna (rinoceronts, elefants, cérvols, tortugues, linxs, hienes) així com indústria lítica que evidencia la presència dels grups humans durant el Paleolític. La situació d'aquest jaciment en l'antic front d'explotació de la pedrera de ca n'Aymerich ha motivat diferents fases de consolidació i restauració per tal de garantir-ne la seguretat dels treballs arqueològics així com la preservació del jaciment.

Aquestes explotacions a cel obert de pedra calcària, com la de ca n'Aymerich, han extret tradicionalment la pedra mitjançant la creació de grans talussos verticals, que provoquen una gran inestabilitat en els jaciments que es localitzen en aquestes parets. A més, l'extracció de pedra en aquesta zona ha destruït el paisatge original així com la major part de la cova del Rinoceront, la qual actualment no preserva el seu accés original. Com a conseqüència, les activitats de la pedrera han estat molt destructives per al jaciment, del que es conserva una petita part del que va ser. Pel contrari, la pedrera va deixar al descobert el jaciment i gràcies a això es va poder descobrir.

La desfiguració del paisatge i la inestabilitat del jaciment i del seu entorn immediat han portat a realitzar diferents campanyes de restauració a la cova del Rinoceront (anys 2003, 2007 i 2012) que han permès preservar aquest important jaciment. Per a dur a terme aquests treballs s'ha constituït un equip d'arqueòlegs, geòlegs i enginyers experts en geotècnia vertical amb la finalitat de garantir la màxima fiabilitat dels resultats. El plantejament de l'actuació ha partit de dues premisses: garantir la major integritat possible del jaciment i poder desenvolupar els treballs d'excavació amb seguretat. La rehabilitació

d'aquest jaciment s'ha realitzat mitjançant l'aplicació de diferents tècniques pròpies de la geotècnia vertical. De manera sintètica la restauració ha consistit, en primer lloc, en el sanejament dels blocs més inestables amb mitjans mecànics, en segon lloc, en la instal·lació de malla metàl·lica electrosoldada a la paret rocosa i la col·locació de bulons de 3 metres de longitud per fixar els volums rocosos més inestables, i, en tercer lloc, en la projecció de gunita per fixar la malla i les zones inestables. Finalment, la instal·lació d'una bastida permet accedir al jaciment de manera segura així com treballar en tot el tall vertical de 11 metres de longitud.

Aquesta restauració és un cas únic dins la Península Ibèrica i representa un model a seguir en properes restauracions de jaciments en pedreres abandonades o actives, ja que representen la millor manera de garantir la preservació i la conservació d'aquest tipus de registres. A més a més, mostra que la geotècnia vertical no és tan sols una eina per a resoldre problemes d'estabilitat d'edificis i grans infraestructures, sinó que també pot ser aplicada a problemàtiques concretes del patrimoni arqueològic i paleontològic. Aquests treballs de rehabilitació a la cova del Rinoceront es recullen en un article que es publicarà en breu en el número 18 de la revista Treballs del Museu de Geologia de Barcelona realitzat per tot l'equip que ha treballat en les tasques de restauració del jaciment. La restauració ha estat possible gràcies a la col·laboració econòmica de l'Ajuntament de Castelldefels i de la Generalitat de Catalunya (Servei d'Arqueologia i Paleontologia, Dept. d'Energia i Mines, AGAUR), mitjançant les subvencions d'excavacions, l'adquisició de l'estructura d'accés, la restauració, senyalització i protecció del jaciment. En el desenvolupament de la recerca, apart de les institucions esmentades també han col·laborat el GREHIC, el Grup Soteras, el Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, madame Cabré, Sr. Noebel i l'AVVIC.

Cova del Rinoceront abans de les obres de restauració (juny 2003).

Projecció de gunita a la paret, per tal de subjectar la malla metàl·lica electrosoldada i els volums rocosos inestables.

Cova del Rinoceront un cop restaurada amb l'estructura d'accés al jaciment i una tanca de protecció.

NEANDERTALS A LES CONTRADES DE CASTELLDEFELS

No són poques les novetats que any darrera any, campanya rere campanya, ens ofereixen Joan Daura i Montse Sanz com a fruit de la seva tasca d'excavació a Castelldefels i les terres veïnes. Com a mostra del que aquest mateix curs ens han pogut explicar cal fer memòria de la seva xerrada d'inici de temporada. Ens van poder mostrar com, a més d'una mandíbula de neanderthal, identificada per ells i procedent del jaciment de la Cova del Gegant, de Sitges, ara podem parlar de restes d'un altre individu de la mateixa espècie. Un incissiu d'un homo neanderthalensis feia companyia a la seva primera troballa. Les seves aportacions en el camp de la recerca de vida humana prehistòrica en el litoral de les nostres contrades donava un fruit, altra vegada, de primer ordre.

Els treballs que, a més, duen a terme en la Cova del Rinoceront (a ca n'Aymerich) ens porten la sensació que els contemporanis dels individus identificats ens resulten familiars i propers. I això perquè, de fet, d'indústria lítica que poguéssin aquells homes i dones produir aquí, a l'actual terme municipal de Castelldefels, en queden mostres. De tot plegat, parlant amb Montse Sanz, i també amb el Joan Daura, va sorgir la idea de poder mostrar en forma clara, entenedora i amena els resultats de les seves excavacions i recerca posterior.

Esperem que, ben aviat, podem conformar una publicació que acosti als veïns del Castelldefels actual la idea de com van viure els primers humans que ocuparen el seu mateix territori. Pagarà la pena veure clarament com aquest espai comú, evidentment, tenia un aspecte molt diferent i com era compartit amb espècies animals que només a l'Àfrica actual podrien tenir semblança. A mesura que les campanyes de descoberta han anat progressant, el material recollit i el seu estudi han pogut enriquir, i molt, la nostra idea de com era el lloc que ara nosaltres trepitgem a diari. En tenim moltes ganes de poder-ho revisar tot llegint les explicacions que ens puguin fer els especialistes.

LA CUINA DE CASTELLDEFELS

Us fem arribar, respectant la grafia original, la manera de fer els calamarsos i musclos a la nostra cuina local. Ho fem tal i com la presentava una publicació moltes vegades reimpressa i, per tant, llibre molt popular. La recepta és de l'obra d'Ignasi Domènech: La Teca. La Veritable cuina catalana de Catalunya. Indedi, Industria Editorial. Barcelona 1960, 8ª edició pp.94-95 (Dip. legal B 7995-1960)

CALAMARSOS I MUSCLOS CASTELLDEFELS

A la famosa platja catalana de Castelldefels, és molt popular la següent manera de menjar-se els calamarsos i musclos, o siguin cuits a la graella, i que resulta un dels plats de peix més exquisits. Es tracta de calamarsos petits i que siguin tendres: es netegen, s'escorren i es posen en una plata amb sal, oli y un raquet de vinagre, deixant-los una bona estona perquè es prenguin. Després es trien musclos del més grossos, es netegen i es posen a la graella perquè s'obrin, i quan estan oberts se'ls hi treu la closca, se'ls hi tira un pols de sal, oli a gotes i suc de llimó, tot seguit es posen a coure a la graella els calamarsos ruixant-los o untant-los amb una plometa o pinzellet, es tomben de costat fins que calamarsos i musclos quedin admirablement cuits. Es serveixen posats a una plata, tirant-hi pel damunt all i julivert trinxat (això

pot servir-se també amb una plateta apart per si hi ha algú que no li agradi). Apart d'això, es serveix la següent salsa feta al morter: es matxaca un all i s'hi tira un polset de pebre blanc, es remulla amb oli i vinagre amb iguals proporcions, la sal corresponent, es debat bé i es serveix amb salsera i sempre acabada de fer. Encara que els mariners de Castelldefels la serveixen tal como aquí queda explicat, no esta de més el recomanar que pot adornar-se la plata amb algunes patates cuites amb aigua i sal, resultant així el plat més complet; també pot canviar-se altre dia la salasa per una mahonesa lleugerament perfumada d'all o senzillament aclarida amb vinagre i sis o set gotes de suc "Maggi", transformant-la en una de les salses fredes més exquisides; ha d'ésser ben debatuda.

ELS ESCRITS D'EN LÓPEZ BORGÑOZ

Com no podia ser d'una altra manera, els membres del Grehic que compartim moments de reunió les tardes dels dijous, a la seu de l'Agrupació de Cultura Popular, hem vist amb simpatia la publicació d'una secció sobre història local a les pàgines de la revista municipal El Castell. Sovint el seu contingut ha estat objecte del nostre comentari i elogi. Alguna vegada ens hem preguntat per l'autoria, si és que no en sortia signat el text. Gairebé sempre, però, perquè l'autor es revela com a norma, sabíem que al darrere hi havia la tasca del nostre amic Alfonso López Borgoño. D'ell, a més, cal recordar que n'havia portat un programa a la ràdio municipal de temes, justament, també d'història local. Sigui d'una o altra forma, però, la limitació a un determinat espai o temps havia obligat l'investigador a seleccionar i retallar la informació que es podia

facilitar, bé sigui al lector, bé sigui a l'oient. Justament per esmenar aquesta circumstància i perquè, a més, disposar-ne de la més de cinquena d'aportacions plegades pot resultar molt engrescador, hem demanat personalment l'Alfonso la preparació d'una edició sobre allò que, fruit del seu continuat esforç, pot aportar al coneixement del passat de la nostra vila. Esperem que surti endavant la proposta i que, aviat, poguem anunciar la presentació en públic d'un nou llibre nodrit per la tasca de recerca en les fonts que ha dut a terme el senyor López Borgoño. Tindríem la satisfacció, tal com passà quan l'edició del llibre de l'església de Santa Maria de Castelldefels, de contar-lo novament com a col·laborador actiu en les tasques de divulgació històrica que el Grehic té com a objectiu propi.

PROJECCIÓ DE MEMÒRIA FILMADA DE CASTELLDEFELS Dijous 14 de juny, a les 19'30 hores, a la Biblioteca

Projecció de les primeres pel·lícules del projecte: Recuperació de la memòria filmada de Castelldefels. Veurem una molt interessant producció de Miquel Sebastià.

El primer resultat de la campanya de recuperació d'enregistraments fílmics dut a terme a Castelldefels pel Grehic presenta resultats. La vida del poble en una filmació de 8mm ens servirà per a fer un col·loqui sobre aquells anys passats. A més, si en teniu més ganes de veure produccions dels anys 60 i 70, podrem gaudir d'una pel·lícula promocional de Castelldefels d'aquells anys. Podem projectar una filmació del senyor Carlos Scheel.

El creador del Centre d'Iniciatives Turístiques venia a l'estranger els atractius de les rodalies del nostre poble, plens de "tipisme", alhora que promocionava l'establiment hotel·ler local "Sol y Mar". Una interessant mostra de tot això també forma part de l'arxiu audiovisual de Castelldefels.

A la sessió compartirem aquest patrimoni audiovisual. Hi sou convidats a veure i a comentar.

ASSEMBLEA EXTRAORDINÀRIA DE SOCIS

enguany celebrarem, el dia 1 de juny, Assemblea General Extraordinària de socis per a l'elecció de la nova Junta Directiva. Per aquest motiu, des del dia 1 de maig de 2012 quedà obert el període de presentació de candidatures. Abans de la Assemblea Extraordinària, però, se celebrarà l'Assemblea General Ordinària. Això serà a la Casa de Cultura de Castelldefels a les 18'30 hores en primera convocatòria i, si s'escau, a les 18'45 hores en segona.

L'Assemblea General tindrà el següent ordre del dia:

- 1 Lectura i aprovació, si s'escau, de l'acta de l'assemblea anterior.
- 2 Lectura i aprovació, si s'escau, de la memòria d'activitats 2011.
- 3 Lectura i aprovació, si s'escau, de l'estat de comptes 2011.
- 4 Lectura i aprovació, si s'escau, del pressupost 2012.
- 5 Torn obert de paraules.

L'Assemblea General Extraordinària constarà d'un únic punt a l'ordre del dia:

- 1 Elecció de Nova Junta Directiva

www.grehic.org